臺灣佛學資源數位化回顧與前瞻國際學術研討會

唯識數位資料庫在文本解讀上的輔益
——以《辯中邊論》為例

蔡伯郎

法鼓文理學院・佛教學系

Vijñapti-Mātra

內容大綱：

一、緣起

二、目前建置現況

1.《成唯識論》　2.《唯識三十頌》

3.《唯識二十論》　4. .《中邊分別論》

5.《解深密經》

三、《中邊分別論》數位資料庫在文本解讀上的一些發現

1. 誰的翻譯忠實，玄奘？真諦？

2. 真諦譯消失的二頌。

3. 大正藏的誤字。

Vijñapti-Mātra

一、緣起

(一)基於教學與研究上的需求
(二)基於編撰與出版方便的考量
(三)基於推廣與運用的方便

Vijñapti-Mātra

二、目前建置現況：

(一)已公開上網：

1. 《成唯識論》及其注疏編撰
2. 《唯識二十論》梵本、諸譯本及其注疏編撰
3. 《唯識三十頌》諸譯本及梵文安慧疏編撰
4. 《中邊分別論》梵本、諸譯本及其注疏編撰

Vijñapti-Mātra

（二）建置中

《解深密經》諸譯本及注疏編撰

（三）未來計畫

《攝大乘論》諸譯、釋本編撰

Vijñapti-Mātra

《成唯識論》

Vijñapti-Mātra

《成唯識論》

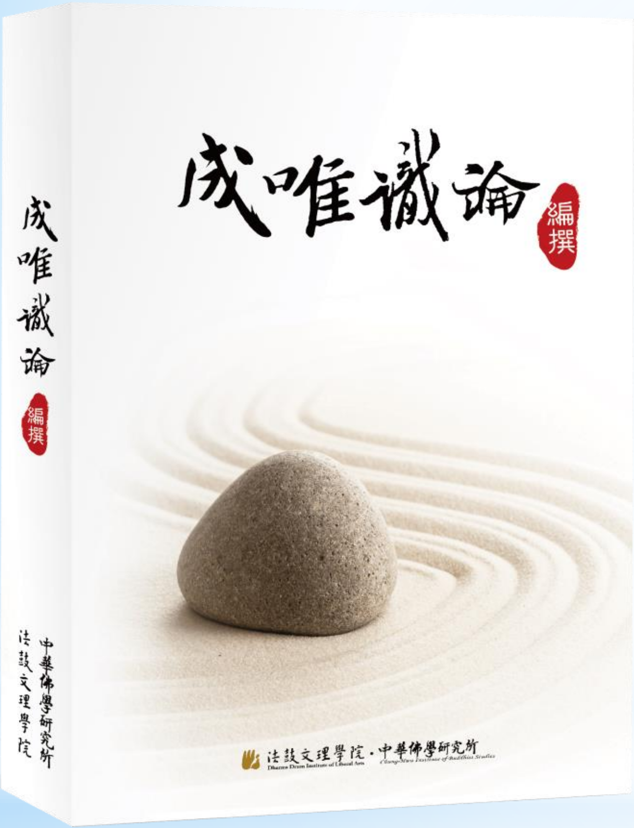

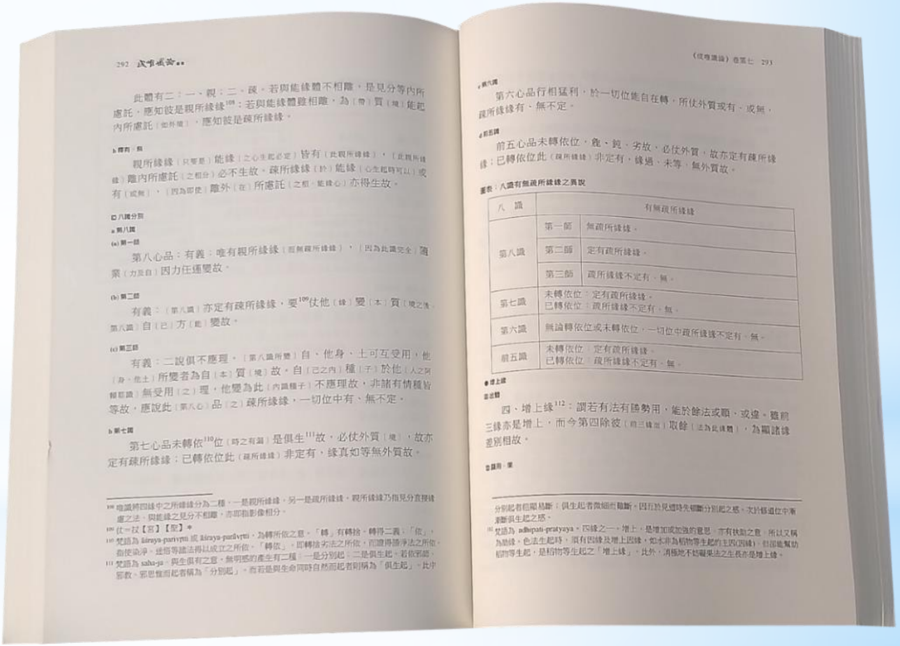

Vijñapti-Mātra

《成唯識論》

未來持續之工作：

1. 資料庫的維護與修訂。
2. 內容的增補。
3. 窺基《成唯識論述記》等注釋書之標點的再校訂。

Vijñapti-Mātra

《唯識二十論》

未來持續之工作：

1. 資料庫的維護與修訂。
2. 藏譯本之字詞解析。
3. 玄奘譯本【編者註】的補充。

Vijñapti-Mātra

《唯識二十論》

Vijñapti-Mātra

《唯識三十頌》

未來持續之工作：

1. 資料庫的維護與修訂。
2. 《安慧釋》之梵文字詞解析。
3. 玄奘譯本【編者註】之補充。
4. 藏譯本之藏文字詞解析。

選擇文本 科判 Word檔下載 三十頌 設定 意見回饋 全文檢索 檢索

《唯識三十頌》唐·玄奘譯	《轉識論》陳·真諦譯	梵文本（解析、安慧疏）	藏譯本
有種種相[編註]轉 彼（我、法種種相）依[勘]識所變[編註] 此[勘]**能變**唯三 (1)	__轉為法。一切所緣不出此二。此二實無，但是識轉作二相貌也。次明**能緣**有三種：	vividho yaḥ pravartate [T][S]/ vijñānapariṇāme 'sau [T][S] **pariṇāmaḥ** sa ca tridhā [T][S] // (1)	།སྣ་ཚོགས་དག་ནི་གང་འབྱུང་བ། །དེ་ནི་རྣམ་པར་ཤེས་པར་འགྱུར། །**འགྱུར་པ**་དེ་ཡང་རྣམ་གསུམ་སྟེ།//(1)
謂[勘]異熟[勘]思量	一、果報識，即是阿梨耶	vipāko mananākhyaś ca	རྣམ་པར་སྨིན་དང་ང་ར་སེམས་དང་། །

vijñānapariṇāme 'sau→vijñāna-pariṇāme asau：這〔些施設〕都是識轉變。

- vijñāna-pariṇāme：在識轉變之中。有二解：一依主釋（屬格關係），解為「識的轉變」；二持業釋（同位格關係），解為「識即轉變」。 1.位格有指涉關係，亦即我、法假說所指涉的「識的轉變」。我、法假說即是在指涉識轉變，而不是說這些是在識轉變之「中」(指場所的意思)。 2.此複合詞取位格語尾，目的在顯示某物在一範圍之意，即指把這些被施設之我、法相全部攝入識轉化的範圍。（霍韜晦，《安慧三十唯識釋原典譯註》，p.31。）

Vijñapti-Mātra

三、《中邊分別論》數位資料庫在文本解讀上的一些發現

1.誰的翻譯忠實，玄奘？真諦？

窺基：《辯中邊論述記》卷1：
「彌勒本有一百一十三頌，初一總攝，後一結釋，中為正宗。...... 即舊真諦已譯於梁朝，文錯義違，更譯茲日，諸不同處至下當知。」

Vijñapti-Mātra

(1)真諦譯同於梵本、藏譯本

真諦譯同梵本、藏譯本，玄奘譯則合併五、六、七頌之後再接論文

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
云何應知此無常等，依彼根本真實立耶？[注] 頌曰：	此四云何根本真實所立？此中無常云何[勘]應知？	kathaṃ ca tatrānityatāditā veditavyā /	རྩ་བའི་དེ་ཁོ་ན་དེར་ཇི་ལྟར་ན་མི་རྟག་པ་ལ་སོགས་པ་ཉིད་རིག་པར་བྱ་ཞེ་ན།
無性與生滅 垢淨三無常(Ⅲ.5c-d) **所取及**事相 和合苦三種 空亦有三種 謂無異自性(Ⅲ.6) 無相及異相 自相三無我 如次四三種 依根本真實[注](Ⅲ.7)	無常義有三 無義生滅義(Ⅲ.5c-d) 有垢無垢義 本實中次第(Ⅲ.6a-b)	asadartho hy anityārtha utpādavyayal akṣaṇaḥ //(Ⅲ.5c-d) samalāmalabhāvena mūlatatve yathākramaṃ /(Ⅲ.6a-b) (Mvbh 39)	མི་རྟག་དོན་ནི་མེད་དོན་དང་།། སྐྱེ་ཞིང་འཇིག་པའི་མཚན་ཉིད་དང་།།(Ⅲ.5c-d) དྲི་བཅས་དྲི་མ་མེད་དོན་ཏེ།། རྩ་བའི་ཁོ་ནར་གོ་རིམས་བཞིན།།(Ⅲ.6a-b)

Vijñapti-Mātra

(1)真諦譯同於梵本、藏譯本

真諦譯同梵本、藏譯本，玄奘譯則合併五、六、七頌之後再接論文

選擇文本 ▾ Word檔下載 設定 ▾ 意見回饋 ← 回搜尋結果 重新檢索

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
(A)無常	**(A)無常**	**(A)無常**	**(A)無常**
論曰：無常三者：一、「無性」無常，謂遍計所執，此常無故；二、「生滅」無常，謂依他起，有起盡故；三、「垢淨無常」，謂圓成實，位轉變故。[注]	根本真實中有三種性，此性中次第應知三種「無常義」：一、「無有物為義」，故說無常；二、「生滅為義」；三、「有垢、無垢為[勘]義」。	trayo hi svabhāvā mūlatatvaṃ [/] teṣu yathākramam asadartho hy anityārtha utpādavyayārthaḥ samalāmalatārthaś ca /	མི་རྟག་པའི་དོན་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་སྟེ། མེད་པའི་དོན་དང་། སྐྱེ་ཞིང་འཇིག་པའི་དོན་དང་། དྲི་མ་དང་བཅས་ཤིང་དྲི་མ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་དོན་ནི་རྩ་བའི་དེ་ཁོ་ནར་ངོ་བོ་ཉིད་གསུམ་པོ་དག་དང་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ།།
(B)苦	**(B)苦**	**(B)苦**	**(B)苦**
	[勘]苦三一取苦 二相三相應(Ⅲ.6c-d)	duḥkham ādānalakṣmākhyaṃ samba ndhenāparaṃ mataṃ //(Ⅲ.6c-d)	སྡུག་བསྔལ་ལེན་དང་མཚན་ཉིད་དང་།། འབྲེལ་པ་གཞན་དུ་འདོད་པ་ཡིན།།(Ⅲ.6c- d)
苦三種者：一、「所取」苦，謂遍計所執是補特伽羅、法執所取故；二、「事相」苦，謂依他三苦相故；三、	根中[編註]真實中次第三種「苦」：「一、取苦」，人、法執著所取故；「相」苦者，三受、三苦為相故；	mūlatatve yathākramaṃ duḥkham up ādānataḥ pudgaladharmābhiniveśopā dānāt / lakṣaṇatas triduḥkhatālakṣaṇat	གང་ཟག་དང་ཆོས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕྱིར། ཉེ་བར་ལེན་པའི་སྡུག་བསྔལ་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ་བ་ཉིད་གསུམ་གྱི་མཚན་ཉིད་ཡིན་པས་མཚན་ཉིད་དང་། སྡུག་བསྔལ་དང་འབྲེལ་པའི་ཕྱིར་འབྲེལ་པ་ཡ

Vijñapti-Mātra

(2)二漢譯同，與梵本、藏譯本不同

二漢譯有，梵本、藏譯本無

選擇文本 Word檔下載 設定 意見回饋 全文檢索 檢索

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
二、「異」性空，謂依他起如妄所執，不如是有，非一切種性全無故；	依他性相者，無有如所分別，不一向無此法，「不如」有是「空」；	paratantralakṣaṇaṃ tathā nāsti yathā parikalpyate na tu sarvathā nāstīti tasyātadbhāvaḥ (/) śūnyatā [/]	གཞན་གྱི་དབང་གི་མཚན་ཉིད་ནི་ཇི་ལྟར་ཀུན་བརྟགས་པ་དེ་ལྟར་མེད་ཀྱི། ཡེ་ཤེས་མེད་པས་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་མ་ཡིན་པས་དེའི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ།།
三、「自性」空，謂圓成實，二空所顯，為自性故。[注]	真實性相者，二空自性，是故說名自「性[勘]空」。	pariniṣpannalakṣaṇaṃ śūnyatāsvabhāvam eveti prakṛtir evāsya śūnyatā /	ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད་ནི། སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཁོ་ན་ཡིན་པས་རང་བཞིན་ཁོ་ནས་དེའི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ།།
(D)無我	**(D)無我**	**(D)無我**	**(D)無我**
	無相及異相 自相三無我(Ⅲ.7c-d)	alakṣaṇaṃ ca nairātmyaṃ tadvilakṣaṇam eva ca //(Ⅲ.7c-d) svalakṣaṇañ ca nirdiṣṭam / (Ⅲ.8a)	མཚན་(11b) ཉིད་མེད་པས་བདག་མེད་དང་།། དེ་དང་མི་མཐུན་མཚན་ཉིད་དང་།།(Ⅲ.7c-d) རང་གི་མཚན་ཉིད་བསྟན་པ་ཡིན།།(Ⅲ.8a)

Vijñapti-Mātra

玄奘此處所譯之「謂圓成實，二空所顯」，對應現今所見之梵文為pariniṣpannalakṣaṇaṃ śūnyatāsvabhāvam eveti(圓成實相即是空自性)，並未有「二」字，而在真諦譯與此句相應的翻譯為「真實性相者，二空自性」。真諦譯與玄奘譯，同樣都表示出在梵文中沒有出現的「二」字，藏譯本與梵文本同。只顯示ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད་ནི། སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཁོ་ན་ཡིན་པས(圓成實相是空自性)。然在安慧的《中邊分別論疏》中，在其釋文中則pariniṣpannalakṣaṇaṃ dvayābhāvasvabhāvatvāc śūnyatāsvabhāvam eveti(圓成實相由二無性故，說為是空自性)。玄奘與真諦在譯文中所出現的「二」雖在梵文本中並未出現，但卻與安慧釋之意相同。

Vijñapti-Mātra

2.真諦譯〈辯相品〉中消失的二頌

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
法，此二「空」故，名「有為空」及「無為空」。[注]	為至得二善：一、有為善；二、無為善，此空是名有為、無為空。	śubhadvayasya prāptyartham /(Ⅰ .18a) kuśalasya saṃskṛtasyāsaṃskṛtasya ca /	སྒྲུབ་པར་བྱེད་ཅེ་ན། དགེ་གཉིས་ཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར།།(Ⅰ .18a) ཞེས་བྱ་བ་སྨོས། དགེ་བ་གཉིས་ནི་འདུས་བྱས་དང་འདུས་མ་བྱས་སོ།།
(H)畢竟空	**(H)畢竟空**	**(H)畢竟空**	**(H)畢竟空**
「為」於「有情常」作饒「益」，而觀空故，名「畢竟空」。[注]	為常利益他，為一向恒利益他故，修此空故，說畢竟空。	sadā satvahitāya ca /(Ⅰ 18b) atyantasatvahitārthaṃ /	རྟག་ཏུ་སེམས་ཅན་ཕན་བྱའི་ཕྱིར།།(Ⅰ 18b) ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་ལ་གཏན་དུ་ཕན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རོ།།
(I)無際空	**(I)無際空**	**(I)無際空**	**(I)無際空**
生死長遠，無初後際，觀此空故，名「無際空」。[注]不觀為空，便速厭捨，為不厭捨此生死故，觀此無際生死為空。[注]	為不捨生死，此生死無前後，諸眾生不見其空，疲厭故捨離生死，此空是名無前後空。	saṃsārātyajanārthañ ca /(Ⅰ .18c) anavarāgrasya hi saṃsārasya śūnyatām apaśyan khinnaḥ saṃsāraṃ parityajeta /	འཁོར་བ་གཏང་བར་མི་བྱའི་ཕྱིར།།(Ⅰ .18c) ཞེས་བྱ་བ་ནི་འཁོར་བ་ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་མ་མཐོང་ན་སྐྱོ་སྟེ་འཁོར་བ་ཡོངས་སུ་གཏོང་ངོ།།
(J)無散空	**(J)無散空**	**(J)無散空**	**(J)無散空**
為所修善至無餘依般涅槃位，亦無散捨而觀空故，名「無散空」。[注]	為善無窮盡，諸佛入無餘涅槃，因此空不捨他利益事，是名不捨空。	kuśalasyākṣayāya ca // (Ⅰ .18d)	དགེ་བ་མི་ཟད་བྱ་བའི་ཕྱིར།།(Ⅰ .18d)

Vijñapti-Mātra

2.真諦譯〈辯相品〉中消失的二頌

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
		anavakāraśūnyatety ucyate /	
(K)本性空	**(K)本性空**	**(K)本性空**	**(K)本性空**
諸聖種姓[編註]，自體本有，非習所成，說名本性，菩薩為此速得清淨而觀空故，名「本性空」。[注]	為清淨界性，性義者，種類義自然得故，故立名性，此空名性空。	gotrasya ca viśuddhyartham /(Ⅰ.19a) gotraṃ hi prakṛtiḥ svābhāvikatvāt /	རིགས་ཀྱང་རྣམ་པར་དག་བྱའི་ཕྱིར། (Ⅰ.19a) ཞེས་བྱ་བ་ལ། རིགས་ནི་རང་བཞིན་ཏེ་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ།
(L)相空	**(L)相空**	**(L)相空**	**(L)相空**
菩薩為得大士相好而觀空故，名為「相空」。[注]	為得大相好，是大人相及小相，為得此二相修行此空，是名相空。	lakṣaṇavyañjanāptaye /(Ⅰ.19b) mahāpuruṣalakṣaṇānāṃ sānuvyañjanānāṃ prāptaye /	མཚན་དང་དཔེ་བྱད་ཐོབ་བྱའི་ཕྱིར།(Ⅰ.19b) ཞེས་བྱ་བ་ནི། སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོའི་མཚན་རྣམས་དང་། དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་ རྣམས་དང་བཅས་པ་ཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རོ།
(M)一切法空	**(M)一切法空**	**(M)一切法空**	**(M)一切法空**
菩薩為令力、無畏等一切佛法皆得清淨，而觀此空，故名「一切法空」。[注]	為清淨佛法，故菩薩行彼，十力、四無畏等諸佛不共法，為清淨令出菩薩修此空，是名一切法空。	śuddhaye buddhadharmāṇāṃ bodhisatvaḥ prapadyate // (Ⅰ.19c-d) balavaiśāradyāveṇikādīnāṃ /	སངས་རྒྱས་ཆོས་རྣམས་དག་བྱའི་ཕྱིར། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྒྲུབ་པར་བྱེད།(Ⅰ.19c-d) ཅེས་བྱ་བ་ནི་སྟོབས་དང་མི་འཇིགས་པ་དང་མ་འདྲེས་པ་ལ་སོགས་པའོ།
C.釋立十四空之所由	**C.釋立十四空之所由**	**C.釋立十四空之所由**	**C.釋立十四空之所由**

Vijñapti-Mātra

3. 大正藏的誤字-1

選擇文本 Word檔下載 設定 意見回饋 全文檢索 檢索

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
頌曰： 此雜染清淨 由有垢無垢[編註] 如水界全[編註]空 淨故許為淨[注](Ⅰ.16)	亦染亦清淨 如是空分別(Ⅰ.16a-b)	saṃkliṣṭā ca viśuddhā ca / (Ⅰ.16a)	ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་རྣམ་པར་དག །(Ⅰ.16a) ཅེས་བྱ་བ་སྟེ།

編註：「全」，真諦譯、梵文本及藏譯本皆作「金」，「全」應為是「金」之誤，此從窺基的《述記》中也可看出，窺基對此段之說明為：《辯中邊論述記》卷1〈相品 1〉：「論曰：如水界等出離客塵。述曰：此釋不成無常過失。為初宗、因之同法喻，如水界有塵，如金有垢，如太虛空有雲，皆是客塵，非性成染，後去塵已，非性成淨，名為無常。又水界等雖暫有垢，非體不淨，為先宗、因之同法喻。」(CBETA, T44, p. 7, c7-12)。

Vijñapti-Mātra

選擇文本 Word檔下載 設定 意見回饋 回搜尋結果 重新檢索

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
		bhavati /	
C.差別喻	**C.差別喻**	**C.差別喻**	**C.差別喻**
	云何不無常？		
	為此問故[勘]答：	yasmād asyāḥ	དེ་ནི་འདི་ལྟར།
	水界[勘]金空靜 法界淨如是(I .16c-d)	abdhātukanakākāśaśuddhivac chuddhir iṣyate //(I .16c-d)	ཆུ་ཁམས་གསེར་དང་ནམ་མཁའ་རྣམས།། དག་པ་བཞིན་དུ་དག་པར་འདོད།།(I .16c-d)
雖先雜染後成清淨，而非轉變，成無常失，[注]「如水界」等出離客塵。[注]			
D.結成淨義			
「空淨」亦然，非性轉變。[注]		pagamān na tu tasyāḥ s	གློ་བུར་གྱི་དྲི་མ་དང་བྲལ་བ་ལ་བྱའི་དེའི་ངོ་བོ་ཉིད་གཞན་དུ་འགྱུར་བ་

校勘

金空靜【大】，全空淨【宋】【元】【明】【宮】

【大】	金空靜
【宋】【元】【明】【宮】	全空淨

藏文字詞解析

ཆུ་ཁམས་ (n.) 水界
གསེར་ (n.) 金
དང་ 連結助詞
ནམ་མཁའ་ (n.) 虛空
རྣམས་ (數詞) 諸，眾。

Vijñapti-Mātra

CBETA-ONLINE 已依藏譯本校訂

卷/篇章：[1] 2 3 >　　參考資料查詢　全文檢索

論曰：即此中說所知空性，由無變義說為真如。真性常如，無轉易故。由無倒義說為實際，非諸顛倒，依緣事故。由相滅義說為無相，此中永絕一切相故。由聖智境義說為勝義性，是最勝智所行義故。由聖法因義說為法界，以一切聖法緣此生故。此中界者，即是因義。無我等義如理應知。云何應知空性差別？頌曰：

此雜染、清淨，　由有垢、無垢，
如水界[A1]金空，　淨故許為淨。

CBETA修訂註解

金【CB】，全【大】(cf. dbus dang mtha' rnam par 'byed pa'i 'grel pa 收於《丹珠爾》（德格本唯識部第4027經通帙第bi函第4b葉第6行）; K17n0597_p0308b15)
CBETA 校訂考證資料庫

論曰：空性差……位說為雜染，出離 p466 垢時說為清淨。雖先雜染……亦然，非性轉變。此空差別復有十六，謂內空、外空、……無際空、無散空、本性空、相空、一切法空、無性空、……

能食及所食，　此依身所住，
能見此如理，　所求二淨空。

Vijñapti-Mātra

3. 大正藏的誤字-2

世親菩薩造《辯中邊論》唐·玄奘 譯	世親菩薩造《中邊分別論》陳·真諦 譯	梵文本	藏文本
	二相三相應(Ⅲ.6c-d)	saṃbandhenāparaṃ mataṃ // (Ⅲ.6c-d)	འབྲེལ་པ་གཞན་དུ་འདོད་པ་ཡིན།།(Ⅲ.6c- d)
苦三種者：一、「所取」苦，謂遍計所執是補特伽羅、法執所取故；二、「事	根中[編註]真實中次第三種「苦」：「一、取苦」，人、法執著所取故；「相」	mūlatatve yathākramaṃ duḥkham upādānataḥ pudgaladharmābhiniveśopādānāt / lakṣaṇa	གང་ཟག་དང་ཆོས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕྱིར། ཉེ་བར་ལེན་པའི་སྡུག་བསྔལ་བ་དང་། སྡུག་བསྔལ་བ་ཉིད་གསུམ་གྱི་མཚན་ཉིད་ཡིན་པས་མཚན་ཉིད་དང་།

編註：此「中」字，擬應為「本」字。

Vijñapti-Mātra

結語：

1.《二十論》、《中邊論》等多文本比較，真諦與玄奘翻譯上的差別與特性。在文字的對應上真諦譯多比玄奘譯更符應梵本，但亦並非全然如此。

   玄奘譯則常將數頌合併翻譯後，再接論文長行。

2.現今所見梵本未必與玄奘、真諦當時所持梵本在內容與文字上完全同一。

3.文本對讀對於各別文本在文字、意義的解讀上有極大的幫助。

Vijñapti-Mātra